
Ki volt Brunszvik Teréz?

„Ritka fényű csillag nővilágunk egén...”, akivel a Teremtő „jókedvében ajándékozta meg szeretett hazánkat...” Lővei Klára szerint „nemesen, önzetlenül működött, mint igazi honleány, mint valódi keresztény, aki mindvégig a személyesített jóság és szeretet vala...”

Brunszvik Teréz (1775 –1861), a nevelés apostola, a nőnevelés úttörője, a gyermekvédelem korai előfutára, első óvodáink alapítója múltunk egyik legkiválóbb nőalakja.

Történetírásunk számon tart hősi asszonyokat, akik „honszeretetből vagy a kényszer nyomása alatt kiléptek a női élet keretéből, s versenyre szálltak nagy tettekben a férfiakkal”. De számon tart olyan jeles asszonyokat is, akik női rendeltetésük szerint voltak nagyok: a hitvestársi hűség példaképei, a hazának kiváló fiakat nevelő anyák, a keresztényi erények megtestesítői, nyomdák, tudósok, írók mecénásai, iskolák patrónusai, kiváló pedagógusok stb.

Ez utóbbiak között is kitüntető hely illeti Brunszvik Terézt, aki a lelki anyaság megkapóan szép példáját adta: ő, kinek vér szerinti gyermeke nem volt, egész életében azon buzgólkodott, hogy megóvja „a hon jövő korának csemetéit és gerjessze bennök az isteni szikrát”.

A nemzet lelkületének szelídítésén, erkölcsi és műveltségi szintjének emelésén fáradozó Brunszvik Teréz nevéhez a nagyrabecsülés és csodálat már életében számos dicséretet csatolt. 'Magyarország egyik legnemesebb hölgye', az 'embererények nemeslelkű asszonya', 'a jó és szép nemes támogatója' 'a szegények jótévője', a „Haza Anyjainak” egyike és így tovább.

Ki volt Brunsvik Teréz?

Halála után négy évvel, 1865-ben a Nemzeti Múzeum dísztermében tartott emlékbeszédében e kérdésre próbált választ adni Kacs Kovics Lajos, a kisdedóvó mozgalom „koszorúzatlan közcsatára”, aki Terézt még személyesen ismerte. Előadásában párhuzamot vont „a nemzet nagy kertészének és angyali kertésznőjének” – Széchenyi Istvánnak és Brunsvik Teréznek az életpályája között, mondván: „a nemzet géniuszának ezen két küldötte”, „ezen egyszerre letűnt két vezércsillag” ha más-más úton és más-más eszközökkel is, de egyazon ügyet – az erkölcsi megalapozású nemzetnevelés ügyét szolgálta. Három évvel később Rapos József vaskos kötetet adott közre „Brunswick Teréz grófhölgynek, a legnagyobb magyar honleánynak élete és műve...” címmel. 1871-ben pedig elkészült Teréz márvány mellszobra, Aradi Zsigmond alkotása. Hazánkban ő volt az első, akinek a nemzet közadakozásból szobrot emelt...

Ki volt Brunsvik Teréz?

Az idők során e kérdésre már sokan próbáltak feleletet adni. Nevezték őt „a kor apostoli buzgóságú és szerénységű” alakjának, „hívatott embernek”, „népboldogító reformernek”, „gyermek-filantropnak”, dicső magyar nagyasszonynak stb. Pedagógiai munkásságára utalva is számos kitüntető címet kapott: „a nevelés géniusza”, „nemzetmentő, nemzetnevelő”; „Isten kegyelméből való kisdednevelő”; a népnevelés „lánglelkű munkása”, a híres svájci nevelő, Pestalozzi „tanainak papnője és apostola”. Egyik méltatója a két nagy pedagógus-zseni, Pestalozzi és Fröbel között jelölte ki helyét a neveléstörténetben, mondván: „A gyermek százada Pestalozzi nyomdokain igazában Brunsvik Terézzel kezdődik és Fröbellel folytatódik...”

1828-ban, 12 évvel a Robert Owen által alapított első skóciai „infant school” (kisgyermekiskola) létrejötte után Teréz megnyitotta Budán Közép-Európa első kisdedóvó intézetét, amelyet hama-

rosan újabb alapítások követtek. Nevét a külföld is hamar megismerte. Része volt a bécsi, az augsburgi, a linzi, a müncheni óvodaalapításokban. A nevelés és kiseddóvás ügye mellett apostolkodva járt Német- és Franciaországban, Svájcban, Itáliában, Angliában, így személye híddá lett a hazai és külföldi óvodák között.

Ki volt Brunsvik Teréz?

Külföldi kortársai ezt még igen jól tudták. 1839-ben a párizsi óvodai egyesület Terézt ünnepelte. „Nincs még egy nő, aki oly nagyszámú kisgyermekiskolát alapított volna, s méghozzá ott, ahol a népet dologszámba veszik...” – mondta az ünnepi szónok, aki szerint a grófnő neve „már régóta fel van jegyezve az emberiség legfennköltebb jótevőinek lajstromába”. 1840-ben az augsburgi óvodák vezető tanítója hasonlóan vélekedett, mondván, hogy „az érdemekben gazdag és a jóért szívesen tevékenykedő Brunsvik Teréz grófnő neve hozzátartozik az európai kiseddóvó intézetek történetéhez”.

Brunsvik Terézt mint a nevelésügy apostolát a külföld néhány ritka kivételtől eltekintve rég nem tartja számon. Ennek ellenére nevét ma is világszerte emlegetik – Beethovenével együtt, a „Halhatatlan Kedves”-rejtély bűvkörébe vonva...

Félreértés, pletyka, szenzációéhség, szándékos ferdítés – mind szerepet játszott abban, hogy Teréz személye e rejtély kapcsán egyáltalán szóba került. Alakja köré az utókor a feltevések egész állványzatát emelte, amely az igazi Terézt lassan eltakarta. 1957 óta írásos bizonyítékaink is vannak arról, hogy a Brunsvik nővérek közül Jozefin volt Beethoven nagy szerelme, erről azonban a nagyközönség nem sokat tud, így Teréz azóta is „Halhatatlan Kedves”-ként él a szélesebb köztudatban.

Ki volt Brunsvik Teréz?

‘Óvodaalapító és Beethoven szerelme’. Magyarországon őt ma többnyire így emlegetik. Hogy óvodaalapító volt, ez legalább igaz, bár ennél jóval több volt, az alakja köré szőtt „Halhatatlan Kedves”-

hipotézisen azonban a kutatás már évtizedekkel ezelőtt túllépett. „Általam vagy, mert meg én láttalak...” Ady mondhatta ezt Lédának, és ugyanezt mondhatta volna Beethoven is – Jozefinről szólva. Terézt azonban nem egy aligha-volt szerelem emeli nagyjaink sorába!

Ki volt Brunszvik Teréz?

Ifjúkorában Beethoven kivételes zenei tehetséggel megáldott tanítványa volt, műveinek ihletett tolmácsolója és népszerűsítője. Ugyanígy mesterének mondhatta a világhírű pedagógust, Pestalozzit is, aki tanításával és szeretetteljes lényével életre szóló hatást gyakorolt Terézre. S bár e két nagy emberrel való barátsága neki is bizonyos fényt kölcsönöz, ez nem homályosíthatja el a saját egyéniségében rejlő kiválóságokat. Teréz maga is is rendkívüli, karizmatikus lény volt, nagy barátaihoz méltó, aki igazi fényét nem Beethoventől, nem is Pestalozzitól, hanem a legfőbb fényforrástól, Istentől kapta!

Az idők során már sokan feltették a kérdést, hogy vajon miként lett az ünnepe, művészi talentumokkal megáldott, társasági szórakozásokban kedvét lelő grófnőből a nevelés és kiseddőzés ügyének apostola, a kielégítő válasszal azonban legtöbbször adósok maradtak. Pedig ezt Czeke Marianne és a vele közös kutatást folytató Romain Rolland már 60 éve a világ elé tárta, mondván: annak a lélekben való újjászületésnek köszönhetően, amely a Pestalozzinál tett látogatás után, 1809 márciusának végén vette kezdetét, amikor is Teréz egy belső élmény hatására végérvényesen elkötelezte magát Isten szolgálatára mellett. Küldetését Istentől eredeztette, istenhite lett életének fő mozgatórugója, Isten a kiapadhatatlan erőforrása. Teréz lényéhez tehát csak és kizárólag a hit adja meg a kulcsot.

Ki volt Brunszvik Teréz?

Brunsvik? Brunswick? Brunczvik? Brunszvik? Családja nevét a múltban közel harmincféleképpen írták. A névhasználat Teréznél

sem volt következetes, az 1840-es évektől azonban, (ezt nyomtatott névjegykártyája is bizonyítja), nevét leginkább 'Brunszvik' alakban, azaz fonetikusán írta, ezzel is hangsúlyozni kívánván nemzeti hovatartozását.

Ki volt Brunszvik Teréz?

'Magyar', sőt: 'a legnagyobb magyar honleány' – ő, aki többek állítása szerint magyarul alig tudott? Csallóközi német és erdélyi szász származású anyja révén Teréz anyanyelve a német volt, a főúri körök társalgási nyelve pedig a francia, így gyermekkorától fogva e két nyelvet ismerte. Később megtanult angolul, sőt görög nyelvtanulmányokat is végzett, a magyar nyelvvel azonban, amely iránt bizonyíthatóan korábban is érdeklődött, (naplói tanúsága szerint pl. rendszeresen végzett fordítási gyakorlatokat), igazán intenzíven csak 70 éves kora körül kezdett foglalkozni. Ez az oka, hogy olvasni igen, beszélni viszont már csak keveset tudott megtanulni.

Mindennek ellenére Teréz, aki a szabadságharc alatt és után a nemzettel teljesen azonosult, (nem véletlenül helyezték őt is vád alá unokahúga, Teleki Blanka perében), joggal mondhatta magát magyarnak. Amikor 1859-ben, 84 éves korában Drezdába utazott, hogy unokahúgait – Blankát és Emmát – még egyszer lássa, nemcsak „csupa magyar ruházatát” tekintve, hanem immár szívben-lélekben magyar volt. Ady szavaival szólva tehát magyarrá tette őt „sors, szándék, alkalom”. Ezért is nevezték őt kortársai „a legnagyobb magyar honleánynak”...

Ki volt Brunszvik Teréz?

A régmúlt idők jeles nőalakjairól olykor csupán töredékes forrásokból (sírfelirat, levél, visszaemlékezés stb.) tudunk. Brunszvik Teréz ugyanakkor örökül hagyta ránk naplójának 50 éven átívelő sorát... Amikor a 20-as évek végén Romain Rolland a „Halhatatlan Kedves”-rejtély után kutatva bepillantást nyert a naplókba, Teréz lényé olyannyira megragadta, hogy csak a legna-

gyobb tisztelet és csodálat hangján tudott nyilatkozni róla. A lélekbúvár író, akit Tolsztoj, Michelangelo, Beethoven lénye foglalkoztatta, váratlanul talált egy 'kincset' – egy nagy lelket, „akit vallásos és emberi missziója... méltó párjává tett nagy barátjának, Beethovennek és a legszentebb asszonyi lelkeknek is e földön.” Aki „más körülmények között shakespeare-i hősnő lehetett volna...” Aki Beethovenhez hasonlóan „jóval környezete és kora fölé emelkedett”...

Ki volt Brunszvik Teréz?

Rolland a naplók alapján ezt igen jól tudta. És tudta Czeke Marianne is, minden idők legkiválóbb Brunszvik Teréz kutatója, aki számos tanulmányt írt, közreműködött Teréz emlékiratainak magyar nyelven történt közreadásában, s elsősorban az ő érdeme az is, hogy 1938-ban legalább egy kötetre való megjelent a páratlanul értékes naplóanyagból. A következő kötet kiadását az anyagiak hiánya megghiúsította. Aztán jött a világháború, 1942-ben Czeke Marianne is meghalt, és a naplókiadás azóta sem folytatódott...

Ki volt Brunszvik Teréz?

Történelmünk követésre méltó nőalakja, 'a nemzet angyali kertésznője', 'a legszentebb asszonyi lelkek' egyike, 'nagy magyar honleány', a nevelésügy apostola – összegezhetjük az elmondottakat.

Mindez sokak számára túlzásnak tűnhet, és joggal, hiszen az a Teréz-kép és az az ismeretanyag, amely ma róla a szélesebb publikum körében közkézen forog, a fenti méltatás-özönnel messze nincs összhangban. Az igazi Terézt akkor ismerhetjük meg igazán, ha közkinccsé válik naplóhagyatéka. Brunszvik Teréz akkor lesz igazán nemzetünk büszkesége és – 'kedves Halhatatlanja'...